

Aksjonærposisjonen, slik den følger av aksjeloven og er for alle praktiske formål å sammenligne med en

TIL MOTMÆLE: Professor Tore Bråthen og fire andre doktorer i jus avviser professor Beate Sjøfjells påstand om at et selskap ikke

Eierskapsmyten?

Som nåværende eller tidligere fagansvarlige i faget selskapsrett ved Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, Universitetet i Tromsø, Norge Handelshøyskole og Handelshøyskolen BI og dessuten forfattere av et betydelig antall bøker og fagartikler m.v. innenfor fagområdet, kommer vi fortsatt til å legge til grunn følgende utgangspunkter i vår forskning og undervisning:

Aksjeselskapet er en eierform som er utviklet gjennom flere hundre år til å bli den mest utbredte eierform både i Norge og ellers i verden. Normalt anses muligheten til å oppnå ansvarsbegrensning som den viktigste grunnen til aksjeselskapsformens store og verdensomspennende suksess.

Det er grunnleggende at aksjeselskapet som organisasjonsform skiller seg fra for eksempel kommuner og foreninger ved at aksjeselskapet har én eller flere eiere. Videre skiller aksjeselskapet seg fra for eksempel enkeltpersonforetak og ansvarlig selskap ved at eierne i aksjeselskaper kan oppnå begrenset ansvar for selskapets forpliktelser.

Aksjeselskaper etableres ved at noen skyter inn penger i selskapet. Som motstykke til ak-

sjeinnskuddet får aksjonærene aksjer, som gjerne betegnes som eierandeler i aksjeselskaper. Til sammenligning får den som skyter inn grunnkapital i en stiftelse hverken eiendomsrett til stiftelsen eller mulighet til å utøve eierrådighet over stiftelsen.

I kraft av sin eierandel i et aksjeselskap kan selskapets aksjonærer utøve aksjonærrettigheter, gjerne inndelt i rettigheter til å påvirke beslutninger i selskaper («organisatoriske rettigheter», også kalt «forvaltningsrettigheter»), «økonomiske rettigheter» og «disposisjons-

rettigheter». Det viktigste utslaget av de organisatoriske aksjonærrettighetene er at hver aksje normalt gir én stemme i selskapets generalforsamling, men aksjonærene kan gjennom vedtektene ha bestemt noe annet. Et utslag av de økonomiske rettighetene er at aksjonærene har rett til en forholdsmessig andel av utbyttet, mens aksjonærens disposisjonsrettigheter gir rett til å selge eller pantsette aksjene m.v. Har selskapet bare én aksjonær, samles alle aksjonærrettighetene hos denne.

På den annen side er det selskapet, og ikke aksjonærene, som

direkte eier selskapets eiendeler. Innenfor lovens ramme kan imidlertid aksjonærene øve innflytelse over hvordan selskapet og selskapets eiendeler disponeres. Gjennom flertallsvedtak på generalforsamlingen kan aksjonærene gi instruksjoner som styret må følge i sin forvaltning av selskapet. Det er videre flertallet av stemmene på generalforsamlingen som innenfor rammene av styrets forslag bestemmer om selskapets overskudd og annen egenkapital skal utdeles til aksjonærene som utbytte. Et kvalifisert flertall av stemmer og kapital på generalforsamlingen kan beslutte fusjon med et annet selskap eller om selskapet skal oppløses, slik at aksjonærene får sin forholdsmessige andel i selskapets verdier etter at selskapskreditorene har fått dekket sitt tilgodehavende hos selskapet.

Aksjonærposisjonen, slik den følger av aksjeloven og eventuelle vedtektsbestemmelser, er for alle praktiske formål å sammenligne med en eiendomsrett. Alle lærebøker i selskapsrett baserer seg utvilsomt på denne terminologien. At aksjonærposisjonen er underlagt forskjellige spesifikke restriksjoner skiller seg prinsipielt lite fra eiendomsrett til andre formuesgoder, for eksempel fast eiendom som er underlagt vesentlige rådighetsbegrensninger gjennom planverket. Skattemessig beskattes aksjonæ-

Alle lærebøker i selskapsrett baserer seg utvilsomt på denne terminologien

eies av dets aksjonærer.

FOTO: EIVIND YGGESETH

” Som motstykke til aksjeinnskuddet får aksjonærene aksjer, som gjerne betegnes som eierandeler i aksjeselskaper

rene for verdien av selskapets eiendeler ved formuesskatten. Her er karakteristikkene eiendomsrett derfor nærliggende. Regnskapsrettslig er aksjene en eiendel i balansen, men i konsernforhold vises regelmessig eiendeler og forpliktelser i datterselskap som eiendeler i morselskapet etter egenkapitalmetoden. Også her er eiendomsrett til datterselskapet en treffende betegnelse.

Mads Henry Andenæs, dr. juris og

professor emeritus ved Universitetet i Oslo.

Tore Bråthen, dr.juris og professor ved Handelshøyskolen BI samt professor II ved Universitetet i Tromsø.

Hugo P. Matre, phd og partner i Schjødt.

Filip Truyen, dr.juris og partner i Wikborg Rein samt professor II ved Universitetet i Bergen og professor II ved Norges Handelshøyskole.

Geir Woxholth, dr.juris og professor ved Universitetet i Oslo.

«Et aksjeselskap har ingen eiere, aksjonærene eiere ikke aksjeselskapet, altså er aksjeselskapet eierløst» (fritt etter Erasmus Montanus).

«Eierskapsmyten» - ny begrepsjurisprudens?

Vi kjenner argumentasjonen fra Ludvig Holbergs Erasmus Montanus (1722). Den minner om begrepsjurisprudens, en rettsvitenskapelig disiplin som forsvant på slutten av 1800-tallet. Standpunktene ble utledet av juridiske begreper som er dannet abstrakt uten direkte forankring i lov eller annen gjeldende rett. Begrepsjurisprudens fører gjerne til sirkelslutninger, idet man forutsetter det som skal bevises (Store Norske Leksikon).

Eiendomsrett er et slikt abstrakt begrep. Rettsteoretikere var på 1800-tallet sterkt uenige om hvordan eiendomsrett skulle defineres. En læretradisjon (grunnlagt av den tyske filosofen Christian Wolff 1679–1754) mente (noe forenklet) at eiendomsrett var et fast definert begrep i alle sammenhenger. En person hadde eiendomsretten fullt og helt, og eiendomsretten gikk over til andre under ett som et hele (det «substansielle» eiendomsrettsbegrep). Denne skolen løste alle rettsspørsmål ut fra et slikt fast eiendomsrettsbegrep. En annen læretradisjon (i Norge ledet an av rettsteoretikeren og politikeren Anton Martin Schweigaard 1808–1870 -- han på sokkelen på Universitetsplassen) tok avstand fra begrepsjurisprudens. Han mente at eiendomsrettsbegrepet måtte «løses opp» og analyseres i de mange ulike sammenhenger der det var rettslig relevant (det

«funksjonelle» eiendomsrettsbegrep).

Nyere rettsteori har festet seg ved Schweigaards lære, og det funksjonelle («kløyvde») eiendomsrettsbegrep. Som utgangspunkt regner man som «eier» den som har alle, de fleste, eller de viktigste beføyelser over tingen, med mindre lov eller annen gjeldende rett tilsier noe annet. Tradisjonelt har man inndelt beføelsene i rettslige og faktiske beføyelser, og i negative og positive beføyelser. Den som aktivt kan disponere faktisk over en ting, for eksempel til egen bruk og utnyttelse og kan forhindre andre i å disponere faktisk over tingen, råder over de faktiske beføyelser. Den som uten hinder av andre kan selge en ting, motta hele oppgjøret, pantsette tingen, låne eller gi den bort, og har den primære økonomiske risikoen dersom tingen går tapt, har den rettslige rådigheten.

Aksjebrevens faktiske betydning - som overdragelig (negotiabelt) verdipapir og bevis for eiendomsrett - opphørte ved aksjeloven av 1997. Det primære er nå de rettslige beføyelser. I aksjeretten skiller man mellom de organisatoriske beføyelser og de økonomiske beføyelser. De viktigste beføelsene i den første gruppen er retten til å møte på generalforsamlingen og til å avgi stemme. Gjennom generalforsamlingen gir aksjonæren instruksjer til selskapets styre, og

Kåre I. Moljord.

FOTO: ARNTZEN DE BESCHE

derigjennom til selskapets administrasjon. De viktigste økonomiske beføyelser er plikten til å skyte inn aksjekapital og retten til å motta utbytte. Det er særlig én beføyelse som - i alle fall skatterettslig - fort blir helt avgjørende for hvem som regnes som eier; risikoen for (reelle) verdisvingninger på aksjen.

Aksjeloven har regler som - med mindre det er lovhjemmel for annet - samler de forannevnte rettslige beføyelser hos den som i aksjeeierboken er innført som «aksjeeier». Den som hevder at en aksjonær er «eier» av et aksjeselskap, står derfor etter min mening på trygg rettsdogmatisk grunn. Å hevde noe annet minner mistenkelig om begrepsjurisprudens.

Kåre I. Moljord, partner i Arntzen de Besche advokatfirma.